# Armoede: een collectieve uitdaging voor de rechten van het kind

1. Armoede, in al haar vormen, heeft een grote impact op de toegang van kinderen tot hun fundamentele rechten. De bestrijding van armoede moet daarom een absolute prioriteit zijn in het overheidsbeleid. Toch zorgen verschillende recente beleidsbeslissingen, die gelijktijdig op verschillende bestuursniveaus werden genomen en vaak zonder voldoende onderling overleg, ervoor dat de meest kwetsbare gezinnen verder in de problemen raken. De sociaaleconomische situatie van veel ouders verslechtert, met als rechtstreeks gevolg dat ook hun kinderen kwetsbaarder worden.

Die toenemende kwetsbaarheid beperkt zich niet tot een tekort aan inkomen. Ze raakt alle aspecten van het dagelijks leven: huisvesting, onderwijs, toegang tot fysieke en mentale gezondheidszorg, sport, cultuur, mobiliteit en maatschappelijke participatie. Omdat deze situatie de effectieve uitoefening van fundamentele rechten in het gedrang brengt, zijn ambitieuze en structurele maatregelen nodig om de reproductie van sociale ongelijkheid tegen te gaan.

2. Bovendien staat deze evolutie haaks op de engagementen die België heeft opgenomen in het kader van de Europese Kindgarantie. Die heeft als doel de kinderarmoede tegen 2030 aanzienlijk terug te dringen. Volgens deze aanbeveling van de Europese Unie moet elk kind dat met armoede of sociale uitsluiting wordt geconfronteerd daadwerkelijk en kosteloos toegang hebben tot kinderopvang, onderwijs – inclusief buitenschoolse activiteiten –, een gezonde maaltijd op elke schooldag, gezondheidszorg en aangepaste huisvesting.

Het contrast is des te schrijnender wanneer blijkt dat sommige lidstaten met een lager welvaartsniveau dan België, zoals Slovenië, Estland en Kroatië, erin slagen kinderen beter te beschermen tegen materiële deprivatie.

Daarom is het noodzakelijk om voor gezinnen met een laag inkomen gratis en kwalitatieve toegang tot essentiële diensten te garanderen.

3. Zo moet onderwijs daadwerkelijk betaalbaar worden voor elk kind. In de praktijk blijven schoolkosten immers een groot probleem. Of het nu gaat om computerapparatuur die op sommige scholen verplicht is, kinderopvang, culturele uitstappen, schoolreizen of specifiek materiaal voor bepaalde beroepsopleidingen: de bedragen die van gezinnen worden gevraagd, blijven vaak te hoog.

In tegenstelling tot wat soms wordt gedacht, komen maatregelen voor de meest kwetsbaren vaak de hele samenleving ten goede. Organisaties die armoede bestrijden, verdedigers van kinderrechten en tal van onderzoekers wijzen al jaren op de sociale, educatieve en economische voordelen van een beleid dat essentiële voorzieningen breed toegankelijk maakt. Schoolkantines zijn daarvan een goed voorbeeld.

Schoolmaaltijden bevorderen gezonde voedingsgewoonten, verbeteren de concentratie van leerlingen, versterken het gevoel van voedselzekerheid en hebben duurzame positieve effecten op de gezondheid. Bovendien verlichten ze de financiële en organisatorische druk op gezinnen.

4. De strijd tegen armoede kan echter niet los worden gezien van andere vormen van kwetsbaarheid. Zo heeft de verstrenging van het migratiebeleid belangrijke gevolgen voor kinderen op de vlucht, in het bijzonder voor niet-begeleide minderjarige

vreemdelingen. Deze jongeren zijn in de eerste plaats kinderen in een kwetsbare situatie die nood hebben aan bescherming, stabiliteit en gespecialiseerde begeleiding.

Hun realiteit is er echter vaak één van blootstelling aan verschillende vormen van geweld: fysiek, psychologisch, seksueel en institutioneel geweld. Doordat zij al te vaak worden gereduceerd tot hun administratieve status, verdwijnen hun fundamentele behoeften naar de achtergrond. Tekortkomingen in opvang en begeleiding raken aan hun recht op onderwijs, gezondheidszorg, vrije tijd…. Soms zorgen ze er vandaag zelfs voor dat veel jongeren terechtkomen in situaties van rondzwerven of daklоosheid. Dit gebrek aan bescherming stelt hen bloot aan ernstige risico's op uitbuiting, mensenhandel en rekrutering door criminele netwerken. Los van de morele verplichting gaat het ook om sociale cohesie en preventie.

5. Bijzondere aandacht is eveneens nodig voor eenoudergezinnen, die behoren tot de groepen met het hoogste armoederisico. Cijfers tonen keer op keer aan dat zij een verhoogde kans lopen om in een kwetsbare situatie terecht te komen. Het is dan ook essentieel om beleid te ontwikkelen dat deze specifieke kwetsbaarheid erkent en passende ondersteuning biedt. De rechten van kinderen worden elke dag mee bepaald door de manier waarop we werk, welzijn, onderwijs, kinderopvang en armoedebestrijding met elkaar verbinden. Alleenstaande ouders tonen vaak een enorme veerkracht. Maar botsen in de realiteit op structurele drempels waar we als samenleving iets aan kunnen doen. Investeren in de ondersteuning van alleenstaande ouders is ook investeren in de rechten, het welzijn en de toekomst van hun kinderen.

6. Hetzelfde geldt voor jongeren die al op jonge leeftijd zelfstandig moeten worden. Soms hebben jongeren een levensloop die wordt gekenmerkt door breuken, geweld, verslaving, armoede of traumatische migratie-ervaringen. Wanneer deze individuele moeilijkheden samenvallen met structurele mechanismen van sociale uitsluiting en ontoereikende institutionele ondersteuning, worden hun kansen op integratie sterk bemoeilijkt.

Voor deze jongeren vormt elke stap richting stabiliteit een grote uitdaging: een woning vinden, toegang krijgen tot gezondheidszorg, administratieve verplichtingen vervullen of sociale steun aanvragen. Vaak beschikken zij niet over een sterk ondersteunend netwerk en moeten zij complexe procedures alleen doorlopen.

Zelfs wanneer ondersteuningsmaatregelen bestaan, sluiten die niet altijd voldoende aan bij hun noden. Toegangsvoorwaarden, activeringslogica's of het tijdelijke karakter van bepaalde maatregelen beperken soms hun effectiviteit. Voor sommige jongeren zijn deze systemen bovendien moeilijk te begrijpen of te gebruiken, waardoor zij nog verder verwijderd raken van de ondersteuning die hen net zou moeten helpen.

Nog te vaak wordt begeleiding stopgezet zodra jongeren meerderjarig worden. De gevolgen kunnen dramatisch zijn. Een veel te groot aantal jongeren belandt vandaag in daklоosheid zodra zij achttien worden. Dat is onaanvaardbaar en vormt een van de meest zichtbare tekortkomingen van ons welzijnsbeleid. Een succesvolle overgang naar volwassenheid betekent jongeren de kans geven om autonomie op te bouwen. Het betekent ook de intergenerationele overdracht van armoede doorbreken en perspectief creëren op een betere toekomst voor henzelf en hun kinderen later.

7. Armoede is geen individuele keuze of tekortkoming maar een sociale positie die door structurele mechanismen wordt in stand gehouden. Om deze dynamiek te doorbreken, is het noodzakelijk om in te grijpen in de instellingen zelf en in de regels

die de toegang tot rechten bepalen. De strijd tegen armoede en sociale uitsluiting in al haar vormen blijft een fundamentele maatschappelijke uitdaging. Het zijn vaak de meest kwetsbare kinderen en gezinnen die de grootste obstakels ondervinden om hun rechten daadwerkelijk uit te oefenen. Die uitdaging aangaan vraagt engagement van alle bestuursniveaus en beleidsdomeinen. Meer dan ooit moeten bruggen worden gebouwd tussen sectoren, moet verkokering worden doorbroken en moet worden gewerkt vanuit samenwerking. Alleen via een collectieve, coherente en vastberaden aanpak kunnen ongelijkheden duurzaam worden teruggedrongen en kan elk kind de effectieve uitoefening van zijn of haar rechten worden gegarandeerd.

8. Het waarborgen van die effectieve uitoefening van rechten vereist bovendien dat we opnieuw nadenken over de toegankelijkheid ervan. Door sociale rechten sterker te individualiseren en meer op maat te werken kan beter rekening worden gehouden met de concrete situaties waarin mensen zich bevinden en kunnen bepaalde vormen van economische afhankelijkheid worden verminderd. Ook de verdere ontwikkeling van systemen van automatische rechtentoekenning kan bijdragen aan het terugdringen van onderbescherming, een probleem dat vooral de meest kwetsbare groepen treft. Een samenleving die fundamentele rechten erkent, mag de toegang daartoe niet laten afhangen van het vermogen van individuen om complexe administratieve procedures zelfstandig te doorlopen.

Solayman Laqdim
*Défenseur des droits de l'enfant*

Caroline Vrijens
*Kinderrechtencommissaris*